

ettan

AmnestyPress

26 augusti 2008

"Tystnaden kring massmordet 1988 måste brytas"

Tusentals politiska fångar avrättades under bara ett par månaders tid – utan åtal, utan advokat, utan rättegång. Året var 1988 och platsen Iran, som just hade avslutat det åtta år långa kriget med Irak. Idag, tjugo år senare, är det fortfarande ingen som har ställts till svars för massakern. Det som skedde var ett skolexempel på brott mot mänskligheten, säger advokaten Kaveh Shahrooz, chefredaktör för Harvard Human Rights Journal.

- Att leva eller dö handlade ofta om svaret på en enda fråga – vilket politiskt parti tillhör du? Andra frågor handlade om släktingars åsikter, eller om att man skulle ange andra oppositionella. Sedan var det omröstning – ska denna fånge hängas eller inte? Från det första steget till det sista i processen var det ofta inte fråga om mer än minuter.

Kaveh Shahrooz, advokat och chefredaktör för Harvard Human Rights Journal, kallar avrättningarna av politiska fångar i Iran 1988 för ett skolexempel på brott mot mänskligheten. Avrättningarna var systematiska och utbredda i hela landet och riktades mot civila – politiska fångar som hade suttit i fängelset i många år. Han kallar det dessutom för ett dubbelt brott – dels handlar det om mord på tusentals fångar, dels försöker regimen i Iran radera det som hänt från historien.

- Vi måste bryta tystnaden. Massmordet 1988 har ignorerats av Iran och av det internationella samfundet, säger Kaveh Shahrooz.

Kaveh Shahrooz deltog i ett seminarium i Stockholm den 22 augusti inför 20-årsdagen av massmordet. Många av talarna på seminariet återkom till just detta – tystnaden måste brytas. De ansvariga måste ställas till svars, fångarna och deras anhöriga måste få upprättelse.

Musikerna Gisso Shakeri och Beatriz Pineda inledde seminariet med att sjunga olika sånger om frihet och saknaden av nära och kära. De sjöng sånger på flera olika språk, persiska, spanska och svenska, men med samma starka känsla av kärlek, sorg och saknad.

Beatriz Pineda från Chile och Gisso Shakeri från Iran sjunger om saknaden efter nära och kära.

- Vi måste gå bortom statistiska fakta, som frågan om hur många tusen fångar som dödades. Varje dödad fånge var någons syster, bror, man, hustru. När vi inser det förstår vi att vi måste agera, säger Payam Akhavan, tidigare åklagare vid FN:s tribunaler för ex-Jugoslavien och Rwanda och numera professor vid Montreal-universitetet i Kanada och ordförande för "Global Conference on the Prevention of Genocide".

Ahmad Mossavi, en före detta politisk fånge som överlevde massavrättningarna, berättar om hur grupper av fångar sändes iväg från fängelset i norra Iran där han befann sig 1988. Efter tio dagar fanns endast 25 av de från början 107 politiska fångarna i fängelset kvar.

- Vi som var kvar drömde om att snart få träffa våra vänner i andra fängelser. Hur kunde vi ens ha trott att det var möjligt att ett sådant brott mot mänskligheten skulle begås, säger han.

Han brister ut i gråt då han berättar om hur hoppet släcktes hos honom om att någonsin få återse sina vänner igen.

- I fängelset obehagliga tystnad insåg vi att våra vänner och kamrater för all framtid hade tagits ifrån oss, säger Ahmad Mossavi, som har skrivit sina memoarer i en bok med namnet *Good Night Comrades*.

Ahmad Mossavi är före detta politisk fånge och överlevde massavrättningarna i Iran 1988.

Massakern på iranska fångar 1988 var kulmen på flera års fängslande och avrättningar av oppositionella i åttiotalets Iran. I skuggan av kriget mellan Iran och Irak 1980 till 1988 höll den islamska iranska regimen, under ledning av ayatollah Khomeini, befolkningen i ett järngrepp.

Kaveh Shahrooz säger att det inte var fråga om ens något i närheten av rättvisa rättegångar för de politiska fångarna.

- De torterades, inga åtal riktades mot dem, de hade inga försvarsadvokater. Vad vi också bör komma ihåg är att dessa fångar ofta hade hamnat i fängelse för att de sålde böcker eller gick på möten. De var inte involverade i väpnad kamp, säger Kaveh Shahrooz.

Han påpekar att 1988 hade dessutom de flesta av de politiska fångarna redan avtjänat sina fängelsestraff, men de kvarhölls ändå i fängelset. I juli 1988 undertecknade den iranska ledningen under FN:s övervakning ett avtal om vapenstillestånd med Irak. Några dagar senare utförde den nationella befrielsearmén, NLA, en styrka grundad av Folkets Mujahedinorganisation i Iran (PMOI är den engelska förkortningen på gruppen) ett väpnat överfall från Irak in i västra Iran.

PMOI grundades under 1960-talet för att kämpa mot den västvänliga shahen Mohammed Reza Pahlavi. När shahen störtades 1979 och den islamska regimen tog över makten fortsatte PMOI sin oppositionella kamp, med en blandning av marxism och islamism som ideologisk grund. Efter att ha blivit bortjagad från sina baser vid den iransk-irakiska gränsen fortsatte organisationen sin verksamhet i Paris varifrån den stödde Irak i kriget mellan Irak och Iran. År 1986 flyttade PMOI sin bas till Bagdad.

Ahmad Mossavi menar att NLA:s attack i juli 1988 av regimen användes som en förevändning för att göra sig av med framtida politiskt motstånd. Kaveh Shahrooz betonar att regimens våld kom att riktas mot politiska fångar som suttit i fängelse i många år och inte hade något att göra med denna attack. I slutet av juli stoppades all kontakt mellan fångarna och omvärlden. Alla TV-apparater i fängelset avlägsnades, fångarna fick inte läsa tidningarna eller gå ut, och deras familjer fick inte längre besöka dem.

Kaveh Shahrooz, advokat och chefredaktör för Harvard Human Rights Journal, talar om vikten av att skipa rättvisa.

- Fångarna fick veta att de skulle ställas inför en kommission som skulle ge dem amnesti. De insåg snart att det inte var en amnestikommission utan en dödskommission, säger Kaveh Shahrooz.

Den 28 augusti inleddes "rättsprocesserna". Massakern pågick i ett sådant tempo att en politisk fånge avrättades varannan eller var tredje minut, säger människorättsaktivisten Ahmad Eskandari, som är kurd från Iran. Inom knappt två månader hade flera tusen fångar avrättats. Amnesty uppskattar att mellan 4 500 och 5 000 personer avrättades mellan augusti 1988 och februari 1989. Senare fick fångarnas familjer veta att de skulle komma och hämta fångarnas tillhörigheter. Familjerna fick ingen information om var fångarna hade begravts, när de hade dött och på vilket sätt.

- Fångarna är begravda i okända massgravar och regimen vägrar fortfarande att ge information om var de ligger. Den enda kända är begravningsplatsen Khavaran i södra Iran och där samlas familjer varje år den 31 augusti för att hedra sina nära och kära, säger Ahmad Eskandari.

Kaveh Shahrooz betonar vikten av att skipa rättvisa.

- Det är viktigt att vi efter 40 år inte samlas för att minnas, utan låt oss hoppas att vi då har fått rättvisa, även om det inte blir lätt.

Han nämner tre omständigheter som försvårar rättvisans gång då det gäller massavrättningarna i Iran 1988. Den första är det faktum att många av de politiska fångar som avrättades hade band till gruppen Folkets Mujahedin, PMOI, som senare har stämplats som en terroristgrupp av bland andra USA och EU och kritiserats av människorättsorganisationer. Han tror att det är en orsak till att världen tigit så länge om massakern. En annan besvärlig omständighet är att det inte finns exakta uppgifter om hur många som dödades och om vem som gav order.

Det tredje problemet enligt Kaveh Shahrooz är att det internationella samfundet fokuserar på Irans kärnvapenprogram, inte på mänskliga rättigheter. Han får medhåll av Payam Akhavan.

- Kärnvapenfrågan har totalt överskuggat frågan om mänskliga rättigheter och demokrati. Den har tillåtit regimen att öka sin popularitet hos folket, i tanken att de måste samla sig mot USA och andra fiender.

- Vi måste komma ihåg att den vanliga iraniern inte vaknar på morgonen och tänker på vilka kärnvapen han ska rikta mot Israel. Den vanliga iraniern vaknar och tänker på varför han måste ha fyra olika jobb för att kunna försörja sin familj, säger Payam Akhavan.

Payam Akhavan, tidigare åklagare vid FN:s tribunaler för ex-Jugoslavien och Rwanda, numera professor vid Montreal-universitetet och ordförande för "Global Conference on the Prevention of Genocide", säger att den iranska regimens största fiende är det egna folket.

Han betonar att det aldrig kommer att bli fred i Mellanöstern utan mänskliga rättigheter och demokrati.

- Regimens största fiende är dess eget folk, vilket bevisas av att folket sätts i fängelse och dödas.

Han nämner kvinnorörelsernas ledare som ett exempel. Både Payam Akhavan och Kaveh Shahrooz påpekar att många av de som är ansvariga för avrättningarna 1988 inte bara går fria utan även har blivit befordrade.

- Man kan bara tänka sig vilken regering som skapas när de som är skyldiga till massmordet har den politiska makten i Iran, säger Payam Akhavan.

Brotten mot mänskliga rättigheter i Iran är omfattande. Även idag fängslas oliktankande och människorättsaktivister, journalister och kvinnorrättsförsvarare. Iran använder sig av dödsstraffet och är det land näst efter Kina som avrättar flest människor. Dessutom avrättar Iran även personer som var minderåriga då de begick brottet, vilket strider mot FN:s barnkonvention som Iran har ratificerat. Sedan 1990 har minst 36 minderåriga avrättats enligt Amnestys uppgifter och idag sitter 132 ungdomar i dödscell, men det verkliga antalet kan vara betydligt högre.

Hans Linde, riksdagsledamot och vänsterpartiets representant i utrikesutskottet, säger att Sverige bör ge politiska flyktingar asyl.

Hans Linde, riksdagsledamot och vänsterpartiets representant i utrikesutskottet, var inbjuden till seminariet för att reflektera över vad Sverige kan göra i denna situation. Även han betonade vikten av att bryta tystnaden kring människorättssituationen i Iran och frånga det fokus som finns på kärnvapenfrågan.

Han ser Sverige som ett land som kan agera i frågan både bilateralt med Iran och även inom de internationella organisationerna. Han framhåller dessutom flyktingpolitiken som den kanske viktigaste insatsen som Sverige kan göra.

- Det finns allt för många iranier som fortfarande inte beviljas asyl i vårt land och det är en skam för Sverige. Jag har träffat iranier som lever i stor fruktan för att avvisas. Vi borde låta alla politiska flyktingar stanna i vårt land, säger Hans Linde.

Mitra H Lager, före detta politisk fånge, kom till Sverige som kvotflykting 1987. Hon satt i fängelse i Iran under flera olika perioder under åttiotalet och lyckades 1986 fly under en permission.

Hon berättar om hur nära döden kom i fängelset. Hur svårt hon hade att finna ord då hon skulle ta avsked av sin bästa vän i den sista stunden, med vakterna som väntade för att föra väninnan till avrättningen. Hur det varje kväll var någon som skrek och grät så det ekade i korridorerna, hur en del av fångarna blev förrädare i den extrema situation som de befann sig i.

Mitra H Lager är före detta politisk fånge och har gett ut en bok om sina upplevelser i iranskt fängelse på åttiotalet.

Första gången hon fängslades var hon bara 17 år. Hon berättar om hur hon längtade efter att komma ut, men hur svårt det är att sedan leva ett normalt liv väl ute i friheten. Som 20-åring kände hon sig gammal.
- Jag kände mig som en åskådare. Inget kunde ge mig glädje. De problem som andra tyckte var allvarliga såg jag som bagateller. Det kändes som att jag svikit dem som satt kvar i fängelset.

Detta är känslor som följt henne under lång tid och till slut bestämde hon sig för att fatta pennan och skriva om sina minnen. Hennes bok *Gud vill att du ska dö* (Bokförlaget Efron & Dotter) gavs ut i april i år.
- Boken är en hyllning till mina kamrater i fängelset och ger en liten bild av min verklighet, säger Mitra L Lager.

Seminarier den 22 augusti arrangerades av Iranska fångars förbund i exil och medarrangörer var ABF-Stockholm och Iransk-svenska solidaritetsförbundet. Under seminariet talade även Susan Bahar, ordförande i föreningen "Stoppa barnarbete" och Maria Modig, författare och medlem i svenska PEN.

Text: Johanna Smulter

Bild: Nina Eneroth

Läs mer:

[Amnesty om fängelsemassakern](#) (pressnotis 22 augusti 2008)

© Amnesty Press.

Citera gärna, men ange källan.

Artiklar i Amnesty Press representerar inte nödvändigtvis Amnesty Internationals åsikter.